

men. Zou in de gevallen van empyeem de paracentese dan niet „dichter bij de natuur staan” dan analgetica en antibiotica?

Literatuur: BUCHEM, F.L. VAN, J.H.M. DUNK en M.A. VAN 'T HOF (1982) *Ned. T. Geneesk.* 126, 462. – WIND, J. (1980) *Lancet I*, 601.

Bussum, maart 1982

J. WIND

Naar aanleiding van het artikel van VAN BUCHEM c.s. (1982) wil ik het volgende opmerken:

De leeftijdsgroep onder de 2 jaar is van het onderzoek uitgesloten. Waarschijnlijk is bij deze groep moeilijk vast te stellen hoe lang de acute otitis media al bestaat. Juist in deze leeftijdsgroep worden complicaties gezien. Mogelijk is dat een verklaring voor het feit dat er zich in de onderzochte groep geen complicaties voordeden.

Bij de in dit artikel gepropageerde behandeling dient het onregelmatige verloop tijdig onderkend te worden! Het aantal complicaties zou anders wel eens sterk kunnen toenemen.

Het indirecte „verlossende” effect van een paracentese op de hevige pijn bij een bomberend trommelvlies is alom bekend. De eerste pijnregistratie in het onderzoek vindt plaats 24 uur na aanvangen van de behandeling! Mijns inziens blijft de paracentese voor snelle bestrijding van hevige otalgie als voorkeursbehandeling bestaan. Het toedienen van analgetica kan dan achterwege blijven.

Literatuur: BUCHEM, F.L. VAN, J.H.M. DUNK en M.A. VAN 'T HOF (1982) *Ned. T. Geneesk.* 126, 462.

Almelo, maart 1982

M. E. VAN ZANTEN

Zowel collega Van Zanten als collega Wind lijkt de snelheid waarmee de pijn verdwijnt na gebruik van analgetica te onderwaarden. Binnen 30 minuten tot een uur treedt de pijnstilling op (ADMIRAAL 1979). In tegenstelling met de opvatting van Wind lijkt ons de psychische schade bij paracentese aanzienlijk groter dan bij het gebruik van analgetica.

Op grond van ons onderzoek concluderen wij dat het geven van antibiotica of het verrichten van een paracentese in de eerste fase van de acute otitis media niet nodig is. Wij zagen dan ook geen reden om op de nadelen van antibiotica de nadruk te leggen; wij adviseren immers antibiotica niet te gebruiken. Wel komt dit aan de orde als men bij de irregulair verlopende gevallen gaat beoordelen wat de voorkeursbehandeling moet zijn: paracentese, antibiotica of beide. Overigens is ons advies om geen antibiotica te gebruiken reeds een bijdrage om enkele van de nadelen van het antibioticagebruik te bestrijden.

Uit het onderzoek is gebleken dat er geen verschil is tussen de groep patiënten met alleen rode trommelvliezen en de groep met bomberende trommelvliezen. Het trommelvliesbeeld is daarom niet zo zeer een indicatie voor ingrijpen alswel het klinische beeld: een kind dat na twee tot drie dagen nog ziek is en pijn of temperatuur heeft. In deze zijn wij het eens met Van Zanten dat een goede controle gewenst is. In het afgelopen jaar waarin ruim 50 huisartsen in Tilburg en omgeving de otitiden in de eerste fase alleen met analgetica en neusdruppels behandelden leverde het onderkennen van de irregulair verlopende gevallen geen probleem op; tevens nam het aantal complicaties niet toe en bleek de pijnstilling met analgetica afdoende.

De groep kinderen van 0 en 1 jaar werd uitgesloten omdat

wij van mening waren dat deze otitiden wat de etiologie, diagnostiek en verloop betreft een aparte groep vormen. Dat bij deze groep meer complicaties optreden dan bij de oudere kinderen is ons niet bekend.

De bedenking van collega Wind tegen het propageren van deze behandelwijze in de ontwikkelingslanden delen wij, echter op andere gronden. Het klinische beeld van de acute otitis media is mogelijk schijnbaar veranderd doordat de huisarts en specialist veel sneller geconsulteerd worden dan vroeger. Ook kan het klinische beeld werkelijk veranderd zijn, bijvoorbeeld door de sterke verbetering van de voeding en het leefmilieu. Beide veranderingen gelden niet voor de ontwikkelingslanden. Deze werkelijke of schijnbare verandering in het ziektebeeld, een zo dagelijks voorkomend ziektebeeld, roept wel de vraag op of dit verschijnsel zich niet bij meer ziekten voordoet: Een uitnodiging voor meer onderzoek naar het natuurlijke beloop van ziekten.

Literatuur: ADMIRAAL, P.V. (1979) *Pijn en pijnbehandeling*, I. De Tijdstroom, Lochem.

Tilburg, mei 1982

F.L. VAN BUCHEM
H. J. DUNK

Impotentie

Wetenschappelijk gezien is het onderzoek naar de indicatiestelling en de resultaten van de verschillende behandelvormen bij erectiestoornissen inderdaad nog in een vrij primitief stadium. Dat hebben de collegae TERLUIN en HOOGDUIN (1982) terecht uit ons Caput Selectum geconcludeerd. Dit geldt evenzeer voor de psychoseksuologische als de chirurgische methoden (en eigenlijk voor alle behandelingen in de psychiatrie en de seksuologie). Op grond hiervan zijn collegae Terluin en Hoogduin echter van mening dat het inbrengen van een „erectieprothese” beschouwd moet worden als een experimentele behandeling van impotentie. Ten onrechte, lijkt ons, tenzij zij dezelfde mening hebben over de psychoseksuologische behandelingen. Per slot van rekening is de implantatie van prothesen in de penis een ingreep die sinds 1971 al vele duizenden malen is verricht. De tweede ondergetekende heeft nu ruim een decennium ervaring met de prothese van Small-Carrion (SMALL e.a. 1975) en vier jaar met de Silicon-zilverdraadprothese (JONAS 1978). Bij post-operatieve follow-up, waarbij ook de partners van de patiënten zijn betrokken, is het succespercentage nu 93,4. Wij zijn ervan overtuigd dat deze ingreep nut heeft, net zoals wij overtuigd zijn van het nut van de sekstherapieën zoals beschreven door MASTERS en JOHNSON (1971) en vooral door KAPLAN (1974), bij goed geselecteerde patiënten met een psychogene impotentie.

Collega Terluin en Hoogduin lijken echter veel strengere voorwaarden te willen stellen voor het verrichten van de chirurgische dan voor een psychoseksuologische behandeling. Dit is een onderschatting van de schade die het gevolg kan zijn van een verkeerd geïndiceerde psychoseksuologische therapie. In ons artikel hebben wij dan ook gewezen op de dringende noodzaak van nader wetenschappelijk onderzoek naar de indicatiestelling en de resultaten van alle verschillende soorten behandelingen van impotentie. Zelf zijn wij een dergelijk onderzoek aan het opzetten.

Literatuur: JONAS, U. (1978) *Akt. Urol.* 9, 179. – KAPLAN, H.S. (1974) *The new sex therapy*. Brunner/Mazel, New York. – MASTERS, W.H. en V.E. JOHNSON (1971) *Sexuele stoornissen bij man en vrouw*. Paris, Amsterdam. – SMALL,

M.P., H.M. CARRION en J.A. CORDON (1975) *Urology* 5, 479. – TERLUIN, B. en C.A.L. HOOGDUIN (1982) *Ned. T. Geneesk.* 126, 1066.

Leiden, mei 1982

M.W. HENGEVELD
U. JONAS

Moelijkheden bij allergologisch onderzoek van een patiënte met allergie vermoedelijk door Flammazinecrème

Naar aanleiding van de klinische les van VAN DER HORST en VAN KETEL (1982) een opmerking. Gesteld wordt: „Patiënte bleek allergisch voor en oleum sesami (voorkomend in o.a. ung. leniens ed. 6 en ung. diachylon)”. Dit is verwarrend; inderdaad bevatten deze zalven *Pharmacopee* (ed. 6) oleum sesami. Ze worden echter niet meer door de farmaceutische groothandels geleverd; bovendien komen deze zalven in de huidige *Pharmacopee* (ed. 8) niet meer voor.

Wel zijn ung. leniens FNA en ung. diachylon FNA in de handel; in deze preparaten is reeds enige jaren de oleum sesami vervangen door oleum arachidis.

Literatuur: HORST, J.C. VAN DER en W.G. VAN KETEL (1982) *Ned. T. Geneesk.* 126, 841.

Hilversum, mei 1982

P. KUYLMAN,
apotheker

Wij hopen niet dat de heer Kuylman van mening is dat de voorschrijvende arts geen zalven meer kan voorschrijven, die niet door de farmaceutische groothandels worden geleverd. Bij vaststaande allergie voor oleum arachidis moet ung. leniens (ed. 6) (dus met oleum sesami) door de apotheker klaargemaakt kunnen worden; mutatis mutandis geldt dit voor ung. diachylon.

Wij maken van de gelegenheid gebruik erop te wijzen dat ung. leniens FNA 10% wolaalcoholen bevat, welke zoals bekend tamelijk sensibiliserend kunnen zijn. Daarom schrijven wij in ons ziekenhuis met regelmaat ung. leniens (ed. 3) voor, dat géén wolaalcoholen bevat: Cer. flav. 5; cetacei 10; ol. oliv. 60; aq 25; ol. ros. 0,02. Deze zalf heeft volgens POLANO (1952) een sterker koelend effect dan ung. leniens met wolaalcoholen.

Literatuur: POLANO, M.K. (1952) *Skin therapeutics*, bl. 82. Elsevier, Amsterdam.

Amsterdam, mei 1982

W.G. VAN KETEL

BERICHTEN

Buitenland

VERENIGDE STATEN

Hormonen universele celsubstanties. – Endocrinologen van het National Institute of Health (NIH) hebben een nieuwe theorie ontwikkeld over het wezen en de werkzaamheid van hormonen (GINA KOLATA, *Science* (1982) 215, 1383). Het was bekend dat behalve door de klieren met interne secretie ook hormonen konden worden gemaakt door zenuwcellen en kankercellen. Roth e.a. van het NIH vonden insuline in de hersenen, waarin deze stof slecht doordringt. Zij toonden ook insulinerceptoren aan die in aantal niet afhankelijk waren van het bestaan van hyper- of hypo-insulinemie zoals elders in het lichaam het geval is. Zij concludeerden dat insuline in de hersenen zelf werd gevormd. Vervolgens vonden zij ook insuline in de cellen van andere organen (testis, lever). De NIH-onderzoekers vonden ook in cellen van vliegen, wormen, protozoën en bacteriën stoffen die zich gedroegen zoals insuline. Ze reageerden met antistoffen tegen insuline, hadden dezelfde vorm en veroorzaakten de oxydatie van glucose in geïsoleerde vetcellen. In primitieve organismen vonden zij ook aanwijzingen voor het voorkomen van een groot aantal hormonen, zoals ACTH, β -endorfine, somatostatine, cholecystokinine, calcitonine, glucagon en arginine-vasotocine. De wijde verspreiding van hormonen en het voorkomen ervan in eencellige organismen deed Roth veronderstellen dat hormonen in de evolutie de primitieve functie hadden van intercellulaire communicatie. Andere onderzoekers vonden dat eencelligen op dezelfde wijze als dieren op hormonen reageerden door middel van specifieke receptoren. Roth veronderstelt dat hormonen en neurotransmitters oorspronkelijk stoffen waren die de celgroei stimuleerden,

de cellen tot samengaan brachten of anderszins biochemisch beïnvloedden. Pas later in de evolutie zou de differentiëring van klieren met interne secretie als aanpassing aan meer gecompliceerde hogere organismen zijn gevolgd. De scheiding tussen interne en externe secretie is echter niet compleet geweest, getuige de aanwezigheid van verschillende hormonen, zoals LH-RH, gastrine en prolactine in exocriene vloeistoffen als speeksel, melk, darmsappen en semen.

De NIH-groep vond vervolgens dat in de cel voor elk hormoon verschillende genen bestaan die tot uitdrukking komen, afhankelijk van de omstandigheden. Bij cavia's vonden zij de normale, door de pancreas gemaakte insuline en een duidelijk daarvan onderscheiden insuline in de hersenen en andere organen. Dit tweede hormoon bleek identiek met de insuline van ratten en varkens. Ratten bleken op hun beurt ook 2 genen te hebben voor de insulineproductie. De arbitraire expressie van genen zou een overmatige produktie van vasopressine door longkankercellen kunnen verklaren die door sterke waterretentie leidt tot convulsies en coma. Waterretentie bij andere longkankerpatiënten bij wie een dergelijk hormoon niet werd gevonden, zou kunnen ontstaan door hormonen die met de gebruikelijke radio-immuno-assays niet worden aangetoond. Men zou dan kunnen zoeken naar het bij vogels en vissen voorkomende hormoon arginine-vasotocine dat bij deze dieren waterretentie veroorzaakt.

Roth gelooft dat ook planten hormonen maken die met de menselijke overeenkomen. Daarnaast komen bij planten alkaloiden voor die weliswaar qua structuur niet op hormonen lijken maar zich wel sterk aan hormoonreceptoren van dieren kunnen binden. Soms zouden ze daarvoor een grotere specificiteit hebben dan de eigen hormonen. De